

ההוא צדוקי דחזייה לרבא דקא מעיין בשמעתא. ויתבה אצבעתא דידיה אצבעות ידיו היו מונחות תותי כרעא תחת רגליו, וקא מייץ בהו לוחץ עליהן ואינו שם לב לכך מתוך עיונו, וקא מבעץ נוטפות אצבעתיה דמא.

אמר ליה הצדוקי לרבא: עמא פזיזא! עם פזיז הינכם, דקדמיתו פומיכו לאודנייכו שהקדמתם אמירת פיכם, נעשה, קודם שמיעת אוזניכם. ואכתי בפחזותייכו קיימיתו! עדיין אתם עומדים בפחזותכם, כמוך, שאינך שם לב לנעשה עמך.

ברישא איבעיא לכו למשמע, אי מציתו אם אתם יכולים לעמוד בכך קבליתו את התורה. ואי לא, לא קבליתו!

ב-פ9 אמר ליה רבא: אנן דסגינן בשלימותא שהלכנו עם הקב"ה בתום לב, וסמכנו עליו שלא יטיל עלינו דבר שאיננו יכולין לעמוד בו, כתיב בן בנו: "תומם ישירים תנחם". אבל הנך אינשי, דסגן בעלילותא שהולכים בעלילה כנגדנו, כתיב בהו "וסלף בגד ישדם" ישדדם.

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: מאי דכתיב בשיר השירים "לבכתני [קרבתי] אחותי כלה. לבכתני באחת מעיניך" — אמרה רוח הקדש לכנסת ישראל: בתחילה, כשקבלתם על עצמכם את התורה, לבכתני באחת מעיניך.

אבל לבשתעשי, כשתקיימי — לבכתני בשתי עיניך. שיש כאן קבלה ועשייה, שהן שתיים.

אמר עולא: עלובה חצופה היא אותה כלה המזנה בתוך חופתה. כך היו ישראל, שעשו העגל בעודם בסיני.

אמר רב מרי ברה דבת שמואל: מאי קרא? "עד שהמלך במסיבו [בחופתו] נרדי [בושמ] — נתן ריחו". עזב ריחו הטוב לאחרים.

אמר רב: ועדיין חביבותא היא גבן. שאעפ"י שהמקרא מדבר בגנותנו הראה לנו לשון חבה. דכתיב "נתן" ריחו ולא כתב "הסריח".⁽¹⁾

תנו רבנן: העלובין, ואינן עולבין. שאחרים באים עליהם בחוצפה, ולא הם על אחרים.

השומעין חרפתן ואינן משיבין.

העושיין מאהבה של הקב"ה ושמוחין ביסורין של העלבונות הבאים עליהם.

עליהן הכתוב אומר: "ואוהביו — כצאת השמש בגבורתו"⁽²⁾ כאור השמש לעתיד לבא, שתאיר אז שבעתיים כאור שבעת הימים [רש"י שופטים ה לא].

1. לאו דוקא. שהרי המקרא לא ידבר בלשון מגונה, אלא שהיה לו לכתוב עזב ריחו וכתב נתן, לשון חביבות. תוד"ה ולא.

2. כמו השמש, ששמעה את קיטרוג הלבנה ולא השיבה. תוס' הרא"ש.

5. ובתוס' בד"ה פרוי, הקשו: הרי אנו רואים שהתפוח אינו שונה משאר אילנות?

אלא מפרשים, שהכונה לאתרוג שהוא דר באילן משנה לשנה והעלין נושרים בכל שנה ובאים חדשים. נמצא שהפרי של אשתקד קודם לעלין החדשים.

כמו לשרים. שהדיבור היה בו ממש ונראה כדכתיב "רואים את הקולות".

אמר רבי יהושע בן לוי: מאי דכתיב בשיר השירים "צרור המור דודי לי בין שדי ילין" — אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה: רבונו של עולם! אף על פי שמיצר ומימר [לשון מרירות, רש"ש] לי דודי לאחר העגל, שאמר להם להוריד עדים — בין שדי ילין. שאמר מיד לעשות לו משכן, להשרות שם שכינתו בין בדי הארון, שנראים כשני שדים בולטים בפרוכת.

כתיב שם "אשכול הכופר — דודי לי, בכרמי עין גדי" — מי שהכל שלו מכפר לי על עון גדי, העגל, שהוא מין בהמה כגדי(4) [פירוש אחר. גדי לשון עבודה זרה כדכתיב "העורכים לגד שלחן"], שכרמתי שאספתי לי, שהתאויתי להרבה אלהות, כדכתיב "אלה אלהיך ישראל".

והוינן בה: מאי משמע דחאי כרמי לישנא דמכניש הוא לשון אסיפה?

אמר מר זוטרא בריה דרב נחמן: כדתנן במסכת כלים: כסא של כובס שכורמים אוספים עליו את הכלים הבגדים, והוא קרש ארוך ומנוקב נקבים הרבה, ומניח המוגמר [בשמים על גחלים] תחתיו והבגדים סופגים את ריח הבשמים דרך הנקבים, ואותו כסא אינו טמא מדרס.

אמר רבי יוחנן: מאי דכתיב בתהלים "ה' יתן אומר המבשרות צבא רב", כלומר, לכל האומות — כל דיבור ודיבור שיצא מפי הגבורה נחלק לשבעים לשונות.

תני דבי רבי ישמעאל: כתיב "הלא כה דברי כאש נאם ה' וכפטיש יפוצץ סלע" — מה פטיש זה נחלק הסלע על ידו(3) לכמה ניצוצות. אף כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה נחלק לשבעים לשונות.

אמר רבי חננאל בר פפא: מאי דכתיב במשלי "שמעו כי נגידים אדבר" — למה נמשלו דברי תורה כנגיד, שר?

לומר לך: מה נגיד זה יש בו להמית ולהחיות, אף דברי תורה יש בהם להמית ולהחיות.

היינו דאמר רבא: למיימינין בה בתורה, שעוסקים בה בכל כחם לשמה ועושים אותה עיקר, כאדם המשתמש ביד ימינו שהיא עיקר — סמא דחיי, התורה היא סם חיים. אבל למשמאילים בה, שמחפשים בה את הכבוד ואת העושר, וזהו רצונם בקבלת השכר על קיומה, הרי היא סמא דמותא, סם המות. [עיינן בביאור הרמב"ן בפרשת אחרי מות יח ד, שהובאו לעיל סג א].

דבר אחר: "נגידים" — כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה קושרים לו שני כתרים

אותם המים.

4. לפי פרש"י ב"לא תבשל גדי בחלב אמו" דאף עגל וכבש במשמע, שאין גדי אלא לשון ולד רך, ניחא בפשיטות הכא. ח"א מהרש"א.

3. רש"י. והקשו תוס' בד"ה מה, הרי אין הפטיש דומה לדיבור, שהוא עצמו מתחלק. ומתרצים שגם כאן הפטיש עצמו מתחלק, דמיירי באבן סנפירין שהיא חזקה, והפטיש שמכה עליו נשבר. וכאילו כתב וכפטיש יפוצצנו סלע, כמו "אבנים שחקו מים", שהכונה ששחקו

ודיבור שיצא מפי הקב"ה חזרו ישראל לאחוריהן י"ב מיל שהוא מדת מחנה ישראל, והעומדים בראש המחנה וקרובים לדיבור חזרו מפחד הקול עד קצה המחנה.

והיו מלאכי השרת מרדין אותן מסייעין להם לחזור מעט מעט לפי שנחלשו מפחד, כאשר המדדה את בנה הקטן בתחלת הילוכו. שנאמר "מלאכי צבאות יודוין יודוין" — אל תיקרי יודוין דמשמע שהם עצמן יודוין אלא יודוין את האחרים.

ואמר רבי יהושע בן לוי: בשעה שעלה משה למרום, אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה: רבונו של עולם! מה לילוד אשה בינינו?

אמר להן: לקבל את התורה בא!

אמרו לפניו: המורה גנוזה, שגנוזה לך תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם שנברא העולם, (6) אתה מבקש ליתנה לבשר ודם?!

וכי "מה אנוש כי תזכרנו, ובן אדם כי תפקדנו. ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך על השמים".

אמר לו הקב"ה למשה: החזיר להם תשובה! אמר משה לפניו: מתיירא אני שמא ישרפוני בהבל שבפיהם.

ואמר רבי יהושע בן לוי: מאי דכתיב שם "לחיוו כערות הבושם" — כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה נתמלא כל העולם כולו בשמים.

וכיון שמדיבור ראשון נתמלא העולם — דיבור שני, להיכן הלך, נכנס?

הוציא הקב"ה הרוח מאוצרותיו והיה מעביר ראשון ראשון את הריח לגן עדן. שנאמר "שפתותיו שושנים נוטפות מור עובר" — אל תקרי שושנים אלא שושנים, היינו התורה שנוטפת מור [בשמים], עובר, שהעביר הקב"ה ראשון ראשון.

ואמר רבי יהושע בן לוי: כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה יצתה נשמתן של ישראל שנאמר "נפשי יצאה בדברו". (5)

ומאחר שמדיבור ראשון יצתה נשמתן, דיבור שני היאך קיבלו?

הוריד טל שעתיד להחיות בו מתים, והחיה אותם.

שנאמר בתהלים "גשם נדבות תניף אלהים נחלתך ונלאה אתה כוננת". ומקרא זה מדבר במתן תורה.

ואמר רבי יהושע בן לוי: כל דיבור

5. כתות כתות היו שם, יש שיצתה נשמתן מחרדת הקולות ויש שלא מתו אלא חזרו לאחוריהם י"ב מיל, כדאמר ריב"ל לקמן. ח"א מהרש"א.

6. שבתחילה עלה במחשבה ליתן את התורה

מיד כל אחד ואחד מהמלאכים נעשה לו למה רבינו אוהב, ומסר לו לימדו דבר.

שנאמר "עלית למרום, שבית שבי, לקחת מתנות באדם" — בשכר שקראוך "אדם" לשון שפלות שנוצר מאדמה, שחרפוך ואמרו "מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו" — לקחת מתנות!

אף מלאך חמות מסר לו דבר. והראיה ממה שנאמר "ויתן את הקטורת ויכפר על העם". ואומר "ויעמוד בין המתים ובין החיים ותיעצר המגפה".

והרי אי לאו קאמר ליה מלאך חמות את סוד הקטורת למה, מי הוה ידע משה שהקטורת עוצרת המגפה, הרי בתורה זה לא נכתב?

ואמר רבי יהושע בן לוי: בשעה שירד משה מלפני הקב"ה לאחר מתן תורה בא שטן ואמר לפניו: רבונו של עולם! תורה היכן היא? (1)

אמר לו: נתתיה לארץ!

הלך אצל ארץ אמר לה: תורה היכן היא?

אמרה לו: "אלהים הבין דרכה" שהוא יודע היכן היא.

הלך אצל ים, ואמר לו הים: אין עמדי!

הלך אצל תהום, אמר לו התהום: אין בי. שנאמר "תהום אמר לא בי היא, וים אמר

אמר לו הקב"ה: אחוז בכסא כבודי וחזור להם תשובה! שנאמר "מאחז פני כסא פרשו עליו עננו", ואמר רבי נחום: מלמד שפירש שדי מזוי שכינתו [נוטריקון של פרש"ז], ועננו עליו.

אמר משה לפניו: רבונו של עולם! תורה שאתה נותן לי מה כתיב בה? "אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים". אמר להן למלאכים: וכי למצרים ירדתם? לפרעה השתעבדתם? ואם כן, תורה — למה תהא לכם?

שוב מה כתיב בה? "לא יהיה לך אלהים אחרים" וכי בין עמים אתם שרויין שעובדין עבודת גלולים? א-ט9

שוב מה כתיב בה. "זכור את יום השבת לקדשו". כלום אתם עושים מלאכה שאתם צריכין שבות?

שוב מה כתיב בה. "לא תשא את שם ה' אלקיך לשוא". וכי משא ומתן יש ביניכם שאתם זקוקים לשבועה?

שוב מה כתיב בה. "כבוד את אביך ואת אמך". וכי אב ואם יש לכם?

שוב מה כתיב בה. "לא תרצח לא תנאף לא תגנוב". וכי קנאה יש ביניכם שמביאה לידי רציחה. וכי יצר הרע יש ביניכם?

מיד הודו לו המלאכים להקב"ה.

שנאמר בסוף הפרק "ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ", ואילו "תנה הודך על השמים" לא כתיב כאן!

יד א.

1. קשה, וכי השטן לא ידע שהיה מתן תורה.

נבראו וביחד עם כ"ו דורות הם אלף. ואותם תתקע"ד דורות עמד הקב"ה ושתלן בכל דור, והן הן עזי פנים שבדור. רש"י, וגמרא חגיגה